

مدیریت بحران و سوانح شهری

مهندس محسن رحیمی

www.ketab.ir

رحیمی، مهندس محسن، ۱۳۵۹ -

مدیریت بحران و سوانح شهری

۲۹۴ ص، امان سخن ۱۳۹۳

شابک: 978-600-7661-12-3

فهرست نویسی بر اساس اطلاعات فیبا

مصور، جدول، نمودار

علوم اجتماعی؛ ۲. جغرافیا؛ ۲.

یادداشت: این مدرک در آدرس <http://opac.nlai.ir> قابل دسترسی است.

شماره کتابشناسی ملی: ۳۷۶۶۴۲۶

انتشارات رامان سخن

مدیریت بحران و موانع شهری

مهندس محسن رحیمی

چاپ اول ۱۳۹۳ هـ / ۱۳۹۶ ق / ۱۰۰۰ نسخه / قیمت ۸۰۰۰ تومان

چاپ و صفحه‌بندی شرکت چاپ بصیرت

صفحه‌آرایی الهام علیخانی

تهران: خیابان آقابالا زاده خیابان محبوب مجاز خیابان خرمشهر جنوبی

کوچه وزیری

کلیه حقوق محفوظ و مخصوص ناشر است

تلفن تماس ۰۹۳۶۵۹۵۶۰۶۸ - ۰۹۱۴۹۸۱۳۹۲۷۰

www.ketab-89-blogfa.com

فهرست مطالب

۱۳	پیشگفتار.....
۱۹	فصل اول: کلیات.....
۲۱	مدیریت بحران شهری.....
۲۳	تعریف مدیریت بحران.....
۲۵	مدیریت بحران از نظر پیرسون و کلابر.....
۲۶	مراحل مدیریت بحران.....
۲۶	تعریف بحران از نظر واینر و کان.....
۲۷	انواع بحران.....
۲۹	وجه تشابه بحران‌ها.....
۳۰	وظایف مدیریت بحران.....
۳۴	سازوکارهای مدیریت بحران در دنیای امروز.....
۴۰	تاریخچه مدیریت بحران در ایران.....
۶۵	فصل دوم: سوانح و رویدادها.....
۶۸	مبانی و مفاهیم سانحه.....
۶۸	ارزیابی سانحه.....
۷۰	سامانه مدیریت ملی سوانح.....
۷۲	ICS.....
۷۳	مدیریت سوانح.....
۷۵	کنترل سوانح.....

۷۶	اهداف اصلی ارزیابی سانحه
۷۷	انواع ارزیابی
۷۸	تقسیم‌بندی ارزیابی
۷۹	برنامه‌ریزی برای ارزیابی سانحه
۸۰	فعالیت‌های ارزیابی سانحه روش‌های ارزیابی
۸۵	اثرات سانحه
۸۷	نیازهای حیاتی
۸۸	وظایف تیم ارزیاب نیازهای حیاتی
۸۹	اطلاعات مفید
۸۹	اطلاعات اولیه و ثانویه
۸۹	منابع داده‌های مربوط به سانحه
۹۰	طبقه‌بندی فازی سوانح
۹۲	سلسله مراتب نیازهای مربوط به سوانح
۹۳	سرپناه اضطراری
۹۳	انواع سرپناه از نظر کارانتلی
۹۹	فصل سوم: کنترل بحران
۱۰۱	کنترل بحران
۱۰۲	مدیریت بحران شهری
۱۰۳	تعریف بحران سازمانی
۱۰۵	بحران و شرایط بحرانی
۱۰۷	تقسیم‌بندی بحران‌ها
۱۰۸	طبقه‌بندی بحران از نظر پارسونز
۱۰۹	طبقه‌بندی بحران از نظر بورنت
۱۰۹	طبقه‌بندی بحران از نظر میتراف
۱۱۰	برنامه‌ریزی کنترل بحران
۱۱۳	اقدامات بحران
۱۱۴	ضرورت مدیریت بحران
۱۱۵	مدل‌های مدیریت بحران
۱۱۸	اهداف کلی مدیریت بحران
۱۱۸	ویژگی مدیریت بحران

۱۲۰	مراحل مدیریت بحران.....
۱۲۱	نقش حکومت‌ها و دولت‌ها در پیشگیری از بحران اجتماعی و اقتصادی.....
۱۲۴	تفاوت میان ریسک با سایر مدیریت‌ها در سازمان.....
۱۲۴	آثار منفی بروز بحران در سازمان‌ها.....
۱۲۹	فصل چهارم: مدیریت مقابله با بحران.....
۱۳۱	ساختار و ویژگی‌های ستاد مقابله با بحران.....
۱۳۳	مدیریت شهری و مسئولان اجرایی.....
۱۳۵	مدیریت بحران- علم و عمل.....
۱۳۶	وظایف مدیران.....
۱۳۷	اصول سامانه فرماندهی حادثه.....
۱۳۸	بحران و ریسک‌های مدیریتی.....
۱۴۰	رویکردهای مختلف به سیستم مدیریت بحران.....
۱۴۲	مدل‌سازی با UML.....
۱۴۳	ویژگی‌های UML.....
۱۴۵	طراحی سیستم اطلاعات نجات محرومین.....
۱۴۶	فعالیت‌های مربوط به امداد و نجات محرومین.....
۱۴۸	مدل E/R برای شناسایی کلاس‌های داده‌ها.....
۱۵۴	نمودارهای USE CASE.....
۱۵۹	فصل پنجم: بحران و شریان‌های حیاتی.....
۱۶۱	آب.....
۱۶۵	وضعیت موجود مدیریت بحران شریان حیاتی.....
۱۷۱	مشکلات مدیریت بحران زلزله در شریان‌های حیاتی ایران.....
۱۷۶	پیشنهاداتی برای ارتقاء مدیریت بحران شریان‌های حیاتی در ایران.....
۱۷۷	مطالعات جامع زمین‌شناسی و تکنوتیک.....
۱۷۸	تهیه وضعیت خاک در شهرهای مختلف.....
۱۷۸	تهیه عکس‌های هوایی، ماهواره‌ای و نقشه‌های لازم.....
۱۷۸	تدوین روش‌های طراحی و اجرای ضد لرزه‌ای شبکه و تاسیسات.....
۱۷۹	تدوین روش‌های برآورد آسیب‌پذیری لرزه‌ای شبکه و تاسیسات.....
۱۷۹	تدوین دستورالعمل‌های مدیریت بحران با همکاری شهرداری‌ها.....

۱۷۹	اولویت دادن به اقدامات اضطراری در مقابله با زلزله
۱۸۱	فصل ششم: بحران واقدامات توسعه‌ای
۱۸۴	توسعه و توسعه پایدار
۱۸۵	کاهش آسیب‌پذیری‌ها، کاهش ریسک
۱۸۵	تغییر نگرش‌ها عامل اصلی کاهش اثرات سوانح
۱۸۷	مشارکت در تصمیم‌گیری
۱۸۸	مشارکت به سرعت به وجود نمی‌آید
۱۸۹	منافع مالی و توسعه در بازسازی
۱۸۹	اولویت‌بندی در برنامه‌های بازسازی
۱۹۰	بلایای محیطی و مدیریت انفعالی
۱۹۲	مدیریت بلایای طبیعی
۱۹۲	نگرش‌ها و دیدگاه‌های مختلف آسیب‌پذیری مخاطرات طبیعی
۱۹۳	نگرش فنی - فیزیکی به آسیب‌پذیری در قالب دیدگاه سستی - فیزیکی
۱۹۵	نگرش اجتماعی - اقتصادی به آسیب‌پذیری در قالب دیدگاه ساخت اجتماعی
۱۹۸	نگرش یکپارچه و همه جانبه به آسیب‌پذیری در قالب دیدگاه ترکیبی
۲۰۰	جمع‌بندی و استنتاج نظری نگرش‌های مختلف آسیب‌پذیری
۲۰۲	کاهش آسیب‌پذیری در برابر زلزله در برنامه‌های توسعه پنج‌ساله کشور
۲۱۹	فصل هفتم: نقش سیستم اطلاعاتی در مدیریت بحران
۲۲۴	سیستم اطلاعاتی
۲۲۴	کاربرد سیستم‌های اطلاعاتی (MIS)
۲۲۵	سیستم‌های اطلاعات اجرایی (EIS)
۲۲۶	سیستم‌های اطلاعات استراتژیک (SIS)
۲۲۷	سیستم اطلاعات پشتیبان تصمیم (DSS)
۲۲۸	سیستم‌های خبره (ES)
۲۲۸	سیستم‌های پردازش تبادلات (TPS)
۲۲۹	سیستم‌های اطلاعات جغرافیایی (GIS)
۲۳۰	سیستم‌های اطلاعات اسنادی (DIS)
۲۳۰	سیستم‌های اطلاعات ارتباطی (CIS)
۲۳۰	خصوصیات مشترک سیستم‌های اطلاعاتی

۲۳۱	 کاربردهای سیستم‌های اطلاعاتی در مراحل مختلف فرایند مدیریت بحران
۲۳۲	 کاربردهای سیستم‌های اطلاعاتی در فرایند مدیریت بحران
۲۵۱	 اقدامات در فرایند مهار بحران
۲۵۵	 فصل هشتم بررسی وضعیت بحران و راهکارها در شهر تهران
۲۵۷	 موقعیت و ویژگی‌های شهر تهران
۲۶۰	 توپوگرافی شهر
۲۶۱	 ساختار شهر تهران
۲۶۴	 فضاهای باز شهری و کاربرد آن در بحران‌ها
۲۶۶	 بافت فرسوده- پدوانگی و تأثیر آن بر بحران شهر
۲۶۸	 تراکم جمعیت شهر تهران
۲۶۹	 خدمات زیربنایی
۲۶۹	 حمل‌ونقل و بحران شهر
۲۷۳	 بیمارستان‌ها درمانگاه‌ها تهران
۲۷۵	 واحدهای آتش‌نشانی شهر تهران
۲۸۳	 منابع

پیشگفتار

رویدادهای مهم دهه‌های اخیر جهان از نظر سیاسی، اقتصادی، اجتماعی، جغرافیایی و انسانی مثال می‌دهد که جوامع بشری پیوسته دستخوش حوادث طبیعی یا تمایلات مخرب انسان‌ها که باعث بروز بحران‌های گوناگون می‌شود، بوده است.

نگرش سنتی به مدیریت بحران، بر این باور بود که مدیریت بحران یعنی فرو نشاندن آتش؛ به این معنی که مدیران بحران در انتظار خراب شدن امور می‌نشینند و پس از بروز ویرانی، سعی می‌کنند تا ضرر ناشی از خرابی‌ها را محدود سازند. ولی به تازگی نگرش به این واژه عوض شده است. بر اساس معنای اخیر، همواره باید مجموعه‌ای از طرح‌ها و برنامه‌های عملی برای مواجهه با تحولات احتمالی آینده در داخل سازمان‌ها تنظیم شود و مدیران باید درباره اتفاقات احتمالی آینده بیندیشند و آمادگی رویارویی با وقایع پیش‌بینی نشده را کسب کنند؛ بنابراین، مدیریت بحران بر ضرورت پیش‌بینی منظم و کسب آمادگی برای رویارویی با آن دسته از مسائل داخلی و خارجی تأکید دارد که به‌طور جدی شهرت، سودآوری و یا حیات سازمان را تهدید می‌کنند.

باید توجه داشت که مدیریت بحران با مدیریت روابط عمومی متفاوت است.

مدیر روابط عمومی برای خوب جلوه دادن سازمان تلاش می‌کند در حالی که مدیر بحران سعی دارد تا در شرایط دشوار، سازمان را در موقعیت خوب نگه دارد. مدیریت بحران به منزله یک رشته علمی، به طور کلی در حوزه مدیریت استراتژیک قرار می‌گیرد و به‌طور خاص به مباحث کنترل استراتژیک مرتبط می‌شود. روزی نیست که اخبار مربوط به بحران‌های کوچک و بزرگی که در گوشه و کنار دنیا رخ می‌دهد در وسایل ارتباط جمعی منعکس نشود این بحران‌ها ممکن است تا آنجا پیش برود که مافع داخلی و خارجی جوامع و یا اعتبار یک سازمان بزرگ را مورد تهدید قرار دهد.

انفجار سفینه هوایی چالنجر در سال ۱۹۸۶، به گل نشستن کشتی نفتکش - VALDEXZ ۱۹۸۹ که باعث آلوده‌سازی ۱۶۰۰ کیلومتر از ساحل زیبای آلاسکا شد، انفجار کارخانه شیمیایی UNION KARBIDE در بوپال هندوستان - ۱۹۸۴ که موجب مرگ ۲۵۰۰ نفر و مصدوم شدن دویست هزار نفر شد، بحران اقتصادی کشورهای شرق آسیا - ۱۹۹۵، بیماری جنون گاوی در انگلستان، ورشکستگی یاروسلاوی‌های مالی، بلایای طبیعی مانند زلزله‌های بزرگی که تاکنون چندین گوشه از جهان را لرزانده است، جنگ‌ها و بسیاری از رویدادهای مهم سیاسی دیگر در دنیا، همگی بحران‌هایی هستند که همواره شرکت‌ها و سازمان‌های اقتصادی و تجاری بزرگ را تهدید می‌کنند. بروز چنین بحران‌هایی دولت‌ها را به‌طور جدی و مستقیم با خسارات و مشکلات گسترده‌ای روبرو می‌سازد. در این میان شرکت‌های بسیار بزرگ و پیچیده در مقابل بحران‌ها آسیب‌پذیرتر می‌باشند. زیرا بروز هر بحران به‌ویژه اگر بزرگ باشد،

می‌تواند باعث از دست رفتن شهرت سازمان‌ها شده و سلطه آنها را در بازارهای جهانی مورد تهدید قرار دهد. کشور ایران به دلیل وسعت و موقعیت جغرافیایی که دارد جزء یکی از کشورهای بلاخیز دنیاست. در بین بلایای طبیعی زلزله یکی از مخرب‌ترین و دهشتناک‌ترین آنها می‌باشد. در خلال قرن‌ی که گذشت بیش از ۱۰۰۰ مورد زلزله مخرب در ۷۰ کشور جهان بوقوع پیوست، که تعداد کشته‌های آنها بر اساس گزارش سازمان ملل متحد در سال ۱۹۸۹، ۱۵۳ هزار نفر اعلام شد که از این ۷۰ کشور، کشورهای ایران، چین، ترکیه، گواتمالا، شوروی سابق و پرو، ۸۰ درصد خسارات را متحمل شدند. قرارگیری ایران بر روی کمربند زلزله آسیا-همالیا باعث گردیده است که جزء مناطق بسیار مستعد از نظر وقوع زلزله باشد، گواه این گفته نیز زلزله‌هایی همچون زلزله بوئین زهرا، گیلان و زنجان، بم، قشم، زرنند و لرستان می‌باشد که خسارات فراوان آن منجر به بازسازی مناطق آسیب دیده شده است. از طرفی سیلاب نیز از آن دسته بلایایی است که باعث خسارات فراوانی به منطقه سیل زده می‌شود و حتی در اکثر گزارشات، خسارات متسبب به سیلاب نسبت به خسارات زلزله در سطح جهانی بیشتر می‌باشد، اما بیشتر بازسازی‌های کشور در اثر رخداد زلزله است و بازسازی در اثر سیلاب نسبت به زلزله در ایران کمتر می‌باشد. ولی صرف نظر از نوع بلای طبیعی تجربه دوران بازسازی نشان داده است که هرگاه آسیب‌دیدگان در فرآیند بازسازی همگام و در کنار دولت پیش رفته‌اند روند بازسازی بهتر و مناسب‌تر انجام می‌گرفته است. رابطه بین مدیریت ریسک سوانح طبیعی و مشارکت مردم در بازسازی مناطق آسیب دیده باعث می‌گردد که آسیب‌دیدگان در ساخت‌وسازها و مقاوم سازی‌های پس از زلزله اهتمام کامل داشته و این خود در کاهش ریسک سوانح آتی

بسیار مهم می‌باشد. از طرفی مشارکت دادن مردم در امور خودشان باعث تقسیم عادلانه سرمایه‌ها شده که یکی از ارکان توسعه بالانحص توسعه پایدار هر کشور یا هر منطقه‌ای می‌باشد. این مشارکت باعث می‌گردد که روند بازسازی کاراتر انجام شود که این مهم خود باعث کاهش هدررفت منابع مالی، نیروی انسانی و حتی هدررفت زمانی می‌گردد و با توجه به مسائل ذکر شده به دلیل ارتباط تنگاتنگ مردم در فرایند بازسازی مشکلاتی چون عدم رضایت مندی و بسیاری دیگر از مشکلات پیش روی بازسازی کمتر می‌گردد.

در زلزله‌های دو دهه گذشته ایران، شاهد آسیب و خرابی شریان‌های حیاتی نیز می‌باشیم. با توجه رشد سریع شهرها و گسترش خدمات شهری به شهرک‌ها و روستاهای دوردست، انتظار می‌رود که شاهد خسارات بسیار بیشتری به شریان‌های حیاتی در زلزله‌های آینده باشیم. بدین ترتیب ریسک بروز آسیب در شبکه‌ها و تأسیسات شریان‌های حیاتی رو به افزایش بوده و لازم است که هرچه سریع‌تر و صحیح‌تر به چاره‌اندیشی در این رابطه پرداخته و نسبت به تهیه طرح‌ها و برنامه‌های جامع مدیریت بحران زلزله اقدام نمود. البته این امر بدون شناخت مشکلات و موانع مدیریت بحران زلزله در این شریان‌ها امکان‌پذیر نمی‌باشد. به طور خلاصه باید گفت که بحران به صورت بخش جدایی‌ناپذیر و طبیعی حیات سازمان‌ها و جوامع امروز درآمده است. بحران‌ها دیگر ویژگی غیرعادی، کمیاب و اتفاقی برای جامعه جهانی تلقی نمی‌شود، بلکه در تاروپود جوامع مدرن رخنه کرده است. همه سازمان‌ها هر روز و هر لحظه تحت تأثیر بحران‌های کوچک و بزرگ قرار دارند. بنابراین مدیران سازمان‌ها باید پیوسته آماده رویارویی با بحران‌ها باشند و برای پیشگیری و یا کاستن تأثیر بحران‌ها بر سازمان‌های

خود چاره‌اندیشی کنند. آنها باید درک کنند که سازمان‌های تحت مدیریتشان باید تا سرحد ممکن از بروز بحران‌ها ایمن باشند. اگر مدیران سازمان‌ها پیوسته نگران درگیر شدن با بحران‌های اقتصادی و سازمانی هستند، همواره باید بیان‌دیشند که چگونه می‌توانند و باید خود و سازمان خود را از گرداب بحران‌های مختلف آن گونه نجات دهند تا کمترین آسیب متوجه سازمانشان شود. نباید فراموش کرد که بیشتر بحران‌های بزرگ که بسیاری از غول‌های اقتصادی جهان را به ورشکستگی کشانده است، به طور اتفاقی و تصادفی رخ نداده‌اند. بلکه بحران‌هایی بوده‌اند که مدیران و افراد هیأت مدیره شان در رویدادن بحران‌ها به طور سهو دخالت داشته‌اند. در این باره می‌توان به زهرآلوده شدن کپسول‌های شرکت تایلنول و یا سقوط پنج هواپیمای آمریکایی در مدت پنج سال اشاره کرد.